



FINANCING PROBLEMS AND USE OF BANK CREDITS OF SMALL AND MEDIUM SIZED ENTERPRISES IN TURKEY: EVALUATION OF A SURVEY IMPLEMENTED ON SMEs OPERATING IN ISTANBUL

Harun Guzeldere¹, Serra Eren Sarioglu²

¹TÜBİTAK TÜSSİDE, harun.guzeldere@tubitak.gov.tr

²İstanbul Üniversitesi, serraeren@istanbul.edu.tr

Keywords

Capital structure, SMEs, debt used by SMEs, , bank credits, ANOVA.

JEL Classification

C13, G21, G30

ABSTRACT

Small and Medium Sized Enterprises (SMEs) operating in Turkey have a crucial role in economic and social development of the country. SMEs are one of the vital players of the economic life by making contributions to the production, investment, export and employment figures of Turkey. Besides, SMEs have an important function in the regional progress as they spread all around the country. However, SMEs are not efficient enough in their operations as they have many problems causing from internal processes and external factors. One of the important problems faced by SMEs is the financing problem. In this paper, our subject is to determine the capital structures of SMEs and the differentiation of the capital structures according to the sizes and sectors of the firms. In this article, empirical results of a survey applied to 816 SMEs operating in Istanbul are evaluated. The differences between the means of the capital structures are tried to detected by using ANOVA methodology. According to the results of the survey, there is a significant difference between the capital structures of micro and small sized enterprises. Micro sized enterprises finance their operations with more equity compared to small sized firms. However, there is found to be no significant differentiation of capital structures according to the sectors of SMEs.

TÜRKİYE'DE KÜÇÜK VE ORTA BÜYÜKLÜKTEKİ İŞLETMELERİN SERMAYE YAPISI VE ÖLÇEK VE SEKTÖRE GÖRE SERMAYE YAPISININ FARKLIŞMASI: İSTANBUL'DA FAALİYET GÖSTEREN KOBİ'LERE UYGULANAN BİR ANKET ÇALIŞMASININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Anahtar Kelimeler

Sermaye yapısı, KOBİ'ler KOBİ'lerde borçluluk, banka kredileri, ANOVA.

JEL Sınıflandırması

C13, G21, G30

ÖZET

Küçük ve orta büyüklükteki işletmeler (KOBİ), tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de ekonomik ve sosyal kalkınmada önemli bir işleve sahiptir. Üretime, yatırıma, ihracata ve istihdama yaptıkları katkılar yanında, ülkenin dört bir tarafına yayılmış olmaları nedeniyle bölgesel kalkınmada da vazgeçilmez bir rol oynamaktadırlar. Bunca önemli konularına rağmen KOBİ'ler, gerek kendi yapılarından gerekse de dış çevreden kaynaklanan sorunlar nedeniyle yıllardır büyük sıkıntılar yaşamakta, kendilerinden beklenen verimliliği sağlayamamaktadır. Yüksek büyüme potansiyeline sahip KOBİ'lerin sorunlarının başında finansman sorunu gelmektedir. Bu çalışmada KOBİ'lerin sermaye yapısının üzerinde durulmakta ve sermaye yapısının ölçeğe ve faaliyet gösterdikleri sektöre göre farklılaşım farklılaşmadığına bakılmaktadır. Çalışmada KOBİ'lerin faaliyetlerini ve yatırımlarını finanse ederken ne oranda özsermaye kullandıkları üzerinde durulmuştur. Çalışmada ölçekler arası ve sektörler arası sermaye yapısı ortalamaları arasındaki farkın mevcut olup olmadığının tespiti ve var ise bu mevcudiyetin nasıl olduğu ANOVA yöntemi kullanılarak tespit edilmiştir. Çalışma sonucunda elde edilen bulgulara göre; mikro ölçekli KOBİ'lerde küçük ölçekli KOBİ'lere göre özsermaye yoluyla finansmana daha fazla başvurulduğu, bununla birlikte KOBİ'lerin faaliyet gösterdikleri sektörlere göre sermaye yapılarının farklılaşmadığı görülmüştür.

1. GIRIŞ

Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBİ) tüm dünyada ekonominin dinamik ve sürükleyici unsurlarının başında gelmektedir. İşsizliğin azaltılması ve yeni istihdam alanlarının yaratılmasında oynadıkları rolleri, dengeli ekonomik ve sosyal kalkınmanın sağlanması ve sürdürülmesine yaptıkları olumlu katkıları ve piyasa koşullarında meydana gelen değişmelere hızlı uyum sağlayabilen esnek bir üretim yapısına sahip olmaları, KOBİ'leri günümüz dünyasında önemli bir konuma yükseltmektedir.

İstihdamın ve üretimin büyük bir kısmını sağlayan ve toplam işletmelerin yüzde 95'inden fazlasını teşkil eden KOBİ'ler, sosyo-ekonomik faydaları nedeniyle devletler tarafından desteklenmekte ve teşvik edilmektedir. Özellikle ABD, Japonya ve AB üyesi ülkeler, KOBİ'leri ekonomik ve sosyal hayatlarını geliştirmekte önemli bir araç olarak görmektedir. KOBİ'ler, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de ekonominin temel taşlarından biridir. KOBİ'ler Türkiye Ekonomisi'ne bir taraftan yatırım, üretim, istihdam, ihracat katkısında bulunmakta, diğer taraftan ülkenin bütün bölgelerine dağılmış olmaları nedeniyle bölgesel kalkınmada önemli rol oynamaktadır. Türkiye Ekonomisi'nin temel direği durumunda olan KOBİ'ler, ülkenin gelecekte de büyümesini sürdürmesinde ve refahını artırmasında kritik bir öneme sahip olacaktır. Türkiye Ekonomisi'nde istihdamın yüzde 78'ini, toplam yatırımların yüzde 50'sini, toplam katma değer yüzde 57,3'ünü, toplam ihracatın ise yüzde 60,1'ini sağlayan KOBİ'lerin ülke ekonomisi için ne kadar önemli ekonomik birimler olduğu açıktır. KOBİ'ler, Türkiye'deki ekonomik büyümeden, ekonomide esneklik yaratılmasına, Türkiye ile AB arasında köprü kurma hedefinden, istihdamın desteklenmesine kadar birçok alanda önemli bir rol üstlenmektedir.

Türkiye'nin dört bir tarafına yayılmış KOBİ'ler gerek kendi yönetsel yapıları, gerekse de dış çevreden kaynaklanan sorunlar nedeniyle oldukça büyük sıkıntılar yaşamaktadır. Yüksek büyüme potansiyeline sahip KOBİ'lerin sorunlarının başında finansman sorunu gelmektedir. Hem kuruluş aşamasında hem de faaliyetlerini devam ettirirken, özellikle de büyüme dönemlerinde KOBİ yönetici ve sahiplerinin en çok üzerinde zaman harcadıkları konu, finansmanın ne şekilde sağlanacağı konusudur. Türkiye Ekonomisi'nde oldukça önemli bir yere sahip olan KOBİ'lerin ülke genelinde toplam kredilerden aldıkları pay sadece yüzde 23-24 düzeyindedir. Bu oran, onların faaliyetlerini ve yatırımlarını finanse ederken ne denli zorluk çektiklerinin önemli bir göstergesidir.

Bu çalışmada Türkiye Ekonomisi'nin önemli yapı taşlarından olan KOBİ'lerin finansman sorunlarını tespit etmek amaçlanmıştır. KOBİ'lerin faaliyetlerini ve yatırımlarını finanse ederken ne tür kaynaklar kullandıkları ve yaşadıkları finansman sorunlarının neler olduğu üzerinde durulmuştur. Makalede, İstanbul ilinde farklı sektörlerde faaliyet göstermekte olan toplam 924 KOBİ'ye uygulanan bir anket çalışmasının bulguları değerlendirilmiştir. Bu çalışmanın finans literatürüne en önemli katkısı, Türkiye Ekonomisi'nde vazgeçilmez bir yeri olan KOBİ'lerin en elzem sorununa "geniş bir katılımcı kitlesi"nden elde edilen bulguların ışığında yaklaşım olmasıdır. Farklı sektörlerde faaliyet gösteren KOBİ'lerin mercek altına yatırılması, çalışmanın sonuçlarını genelleştirme imkânı verdiği için makalenin literatüre yaptığı ikinci katkı olarak değerlendirilebilir.

KOBİ'lere sermaye yapısı ve finansman sorunu açısından yaklaşan bu çalışmanın bir sonraki bölümünde KOBİ kavramından ve ülke ekonomilerinde KOBİ'lerin öneminden

bahsedilmiştir. Üçüncü bölüm, KOBİ'lerin finansman kaynaklarının neler olduğunu ve finansman sorunlarını anlatan bölümdür. Dördüncü bölümde çalışmamızın esasını oluşturan, İstanbul ilinde farklı sektörlerde faaliyet gösteren KOBİ'lere uygulanan anket çalışmasının bulguları değerlendirilmiştir. Son bölüm sonuç ve önerilerin yer aldığı bölümdür.

2. KOBİ KAVRAMI VE KOBİ'LERİN EKONOMİDEKİ ÖNEMLERİ

KOBİ'ler bazı farklı özellikleri nedeniyle büyük işletmelerden ayrılmaktadır. Hukuki açıdan herhangi bir ayırım yapmaya gerek olmasa da, ekonomik açıdan bakıldığında KOBİ'ler için bir tanımlama yapılması gerekliliği doğmaktadır. Bu tanımlamalar ülkeden ülkeye ve bazen de KOBİ'lerle bağlantısı olan kuruluşlara göre farklılık arz etmektedir. Bu farklılıklar daha ziyade ülke ekonomilerinin büyüklüğüne bağlı olarak değişmekte, KOBİ tanımları tüm tarafların kendi önceliklerini yansıttığından ortak bir KOBİ tanımı etrafında birleşilememektedir. KOBİ kavramının tanımlanması, taşıdığı ekonomik önem nedeniyle birtakım ölçütleri dikkate almayı gerektirmektedir. Bunlardan bazıları ekonomik düzey, sanayileşme düzeyi, kullanılan teknoloji, pazarın büyüklüğü, çalışan sayısı, faaliyette bulunulan sektör, üretilen malın özellikleridir (Çelik, 2007:5). Bu ölçütler başlıca iki ana kriter altında toplanmaktadır. Bunlardan biri nitel, diğeri ise nicel kriterlerdir. KOBİ tanımlarında genellikle nicel kriterlerden faydalanılmaktadır. Bunun nedeni nicel kriterlerin daha kolay ölçülebilmesi ve objektif sonuçlar vermesidir. KOBİ tanımlarında kullanılan başlıca nicel kriterler personel sayısı, satış tutarı, aktif büyüklüğü, makine sayısı, makine parkı değeri, kâr hacmi, kapasite tutarı ve pazar payı olarak sıralanabilir. Nicel kriterlerin destekleyicisi olan nitel kriterleri ise şu şekilde sıralamak mümkündür: Yönetimin bağımsız olması, işletmenin faaliyetini yerel pazarda sürdürmesi, işletme sermayesinin tamamının ya da bir bölümünün işletme sahibine ait olması, işletmenin faaliyet alanının küçük olmasıdır (Yalçın, 2006:4). Ülkeler bazında ağırlıklı olarak sayısal ölçütler üzerinden hareket edilerek yapılan sınıflandırmalar, sayısal olmayan ölçütlerle desteklenerek KOBİ tanımı elde edilmeye çalışılmaktadır. Ülkeler ekonomik durumlarını, gelişmişlik düzeylerini, işletme ve sektör yapıları ile ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak kendi tanımlarını oluşturmuşlardır. KOBİ tanımları yapılırken çalışan sayısı, bilanço büyüklüğü, ciro gibi kriterlerin biri veya birkaçı kullanılabilir.

Türkiye'de KOBİ'ler, 250 kişiden az çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hâsılatı ya da mali bilanço toplamı 25 milyon Türk Lirası'nı aşmayan ve mikro işletme, küçük işletme ve orta büyüklükteki işletme olarak sınıflandırılan ve kısaca "KOBİ" olarak adlandırılan ekonomik birimlerdir¹. Sermayesinin veya oy haklarının yüzde 25'inden fazlası kamu kurum veya kuruluşunun kontrolünde olan işletmeler, bu limitlerin içinde olsalar bile KOBİ sayılmamaktadır. Hesaplarının kapanış tarihinde işletme sınıfları ve KOBİ vasfı belirlenirken, esas alınan kriterlerden herhangi birini takip eden iki hesap döneminde de kaybeden veya aşan işletmelerin sınıf değiştireceği ya da KOBİ vasfını kaybedeceği hükmü getirilmiştir.

¹ Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik, 2005/9617, Madde.4

Tablo 1: Türkiye’de KOBİ Tanımı

| KOBİ Türü | Çalışan Sayısı | Satış Hasılatı | veya | Aktif Toplamı |
|-------------------|----------------|----------------|------|----------------|
| Orta Boy İşletme | < 250 | ≤ TL 40 Milyon | | ≤ TL 40 Milyon |
| Küçük Boy İşletme | < 50 | ≤ TL 8 Milyon | | ≤ TL 8 Milyon |
| Mikro İşletme | < 10 | ≤ TL 1 Milyon | | ≤ TL 1 Milyon |

Kaynak: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik

AB’de de KOBİ’ler çalışan sayısı ile yıllık ciroları veya bilançolarına göre tanımlanmaktadır. 1996 yılında belirlenen “KOBİ Tanımı” 2003 yılında yapılan yeni tanımın 1 Ocak 2005 tarihinden itibaren yürürlüğe girmesiyle değişmiştir². AB’de KOBİ 250 kişiden az çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hâsılatı 50 milyon Avro ya da mali bilançosu 43 milyon Avro’yu aşmayan ve mikro işletme, küçük işletme ve orta büyüklükteki işletme olarak sınıflandırılan ve kısaca "KOBİ" olarak adlandırılan ekonomik birimlerdir.

Tablo 2: Avrupa’da KOBİ Tanımı

| KOBİ Türü | Çalışan Sayısı | Satış Hasılatı | veya | Aktif Toplamı |
|-------------------|----------------|----------------|------|---------------|
| Orta Boy İşletme | < 250 | ≤ € 50 Milyon | | ≤ € 43 Milyon |
| Küçük Boy İşletme | < 50 | ≤ € 10 Milyon | | ≤ € 10 Milyon |
| Mikro İşletme | < 10 | ≤ € 2 Milyon | | ≤ € 2 Milyon |

Kaynak: European Commission, The New SME Definition

Bunlara ilave olarak, AB KOBİ tanımında bağımsızlık ölçütü yer almaktadır. Buna göre işletmenin KOBİ olarak tanımlanabilmesi için ortaklık yapısı içerisinde yüzde 25 üzerinde pay sahibi ikinci bir işletmenin bulunmaması gerekmektedir³.

Ekonomiye dinamizm kazandırma, istihdam sağlama ve yeni iş imkânı yaratma, değişen pazar şartlarına hızla uyum sağlama ve yenilikleri teşvik etme, daha az yatırımla daha çok üretim ve ürün çeşitliliği sağlama gibi konularda KOBİ’ler ülke ekonomileri için oldukça önemlidir. İşsizliğin azaltılması ve yeni istihdam alanlarının yaratılmasında oynadıkları rolleri, dengeli ekonomik ve sosyal kalkınmanın sağlanması ve sürdürülmesine yaptıkları olumlu katkıları KOBİ’leri günümüz dünyasında daha önemli bir konuma getirmektedir. KOBİ’ler, adil gelir dağılımının tesisine olumlu katkılar sağlar. Bu nedenle sosyal kalkınmada da önemli bir işlev görmektedir. KOBİ’ler, faaliyet gösterdikleri bölgelerde istihdam ve gelir artışı sağlayarak, büyük şehirlere doğru göçü önlemekte ve bölgede yaşama ve büyüme potansiyeli yüksek olan yeni işletmelerin doğuşuna ortam hazırlamaktadır. Diğer yandan KOBİ’ler, bölgesel kalkınma süreci içerisinde, ülkenin tüm yaratıcı girişimci potansiyelini ortaya çıkarmakta ve kalifiye eleman yetiştirilmesinde de önemli katkılar sağlamaktadır.

² European Commission, The New SME Definition, User Guide And Model Declaration, 2005, p.32. http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/files/sme_definition/sme_user_guide_en.pdf (07/05/2012).

³ European Commission, The New SME Definition, p.18.

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülke ekonomileri incelendiğinde, bu ekonomilerin çok büyük bölümünün KOBİ tanımına giren işletmelerden oluştuğu görülmektedir. OECD ülkelerinde KOBİ'ler toplam işletmelerin yüzde 95'ini oluştururken, özel sektör istihdamının yaklaşık yarısını sağlarlar.⁴ AB üyesi 27 ülkede toplam işletmelerin yüzde 99,8'i KOBİ niteliğine sahiptir. Bu işletmeler 75 milyon kişilik istihdam yaratmakta ve milli gelire yüzde 55 oranında katkı sağlamaktadır. Aynı zamanda KOBİ'ler AB'deki üretimin yüzde 65'ini gerçekleştirmektedir. Buna karşın verimlilik, KOBİ'lerde daha düşüktür. Bu işletmeler toplam katma değerinin yüzde 58'ini yaratırlar (Audtresch vd., 2009:5)

ABD'deki işletmelerin yüzde 99,9'u KOBİ niteliğindedir. Bu işletmeler istihdamın yarısını sağlar ve özel sektör üretiminin yarısını gerçekleştirir. Bu nedenle, küçük işletmelerin finansman imkânlarına özel önem verilir ve raporlarla takip edilir⁵.

KOBİ'lerin gelişmiş ülke ekonomilerindeki yerine bakıldığında, Tablo 3'te de görüldüğü üzere toplam işletmelerin yüzde 98'inden fazlasını KOBİ'ler oluşturmaktadır. Bu rakamlar KOBİ'lerin ne kadar önemli ve vazgeçilmez olduklarını açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Benzer şekilde, bu işletmelerde çalışanların sayısının toplam çalışanların sayısına oranına bakıldığında, bu noktada da KOBİ'lerin üstünlüğü görülmektedir. KOBİ'lerin toplam ihracattaki payına baktığımızda ise gelişmiş ülkeler arasında en yüksek orana sahip Hollanda ve Japonya'ya aittir.

Tablo 3: Gelişmiş Ülkelerde KOBİ'lerin Ülke Ekonomisindeki Yeri (Yüzde)

| Ülke Adı | Tüm İşletmeler İçindeki Payı | Toplam İstihdam İçindeki Payı | Toplam Yatırımdaki Payı | Yaratılan Katma Değerdeki Payı | Toplam İhracat İçindeki Payı | Toplam Krediler İçindeki Payı |
|-----------|------------------------------|-------------------------------|-------------------------|--------------------------------|------------------------------|-------------------------------|
| ABD | 98,9 | 57,9 | 43,0 | 50,0 | 32,0 | 42,7 |
| Almanya | 99,5 | 60,4 | 44,0 | 53,6 | 31,0 | 35,0 |
| Japonya | 98,2 | 66,0 | 40,0 | 49,3 | 38,0 | 50,0 |
| Fransa | 99,8 | 63,1 | 46,0 | 53,2 | 23,2 | 29,0 |
| İngiltere | 99,6 | 54,1 | 29,5 | 51,0 | 22,2 | 27,2 |
| İtalya | 99,9 | 81,1 | 52,0 | 71,3 | - | - |
| Hollanda | 98,0 | 57,0 | 45,0 | 32,0 | 38,0 | - |

Kaynak: Aykaç, Parlak ve Özdemir (2008). (Verilerin bazıları 2010 yılı itibarıyla yazarlar tarafından güncellenmiştir)

Gelişmekte olan ülke ekonomilerinde bulunan KOBİ'lere ait bilgilerin yer aldığı Tablo 4'e bakıldığında, yine KOBİ'lerin tüm işletmelerin yüzde 97'sinden fazla bir bölümünü oluşturduğu görülmektedir. Toplam istihdam içindeki paylarına bakıldığında, Türkiye'de yüzde 78 ile Güney Kore'den sonra en fazla istihdam oranının olduğu, Tayland'ın Türkiye'yi yüzde 64 ile takip ettiği görülmektedir. KOBİ'lerin toplam yatırım içindeki oranı, toplam

⁴ OECD, SME Policy. www.oecd.org (30.05.2012)

⁵ Board of Governors of the Federal Reserve System, Report to the Congress on the Availability of Credit to Small Businesses, October 2007, p. 20.

katma değerdeki oranı ve toplam ihracat içindeki oranlarına bakıldığında Türkiye’de bu oranlar hep diğer gelişmekte olan ülkelerden daha yüksek olmakta ve KOBİ’lerin ülke ekonomimiz açısından önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Ancak toplam krediler içindeki oranlara baktığımızda Güney Kore’de bu oran yüzde 47, Singapur’da bu oran yüzde 27 iken ülkemizde yaklaşık yüzde 24’te kalmaktadır. KOBİ’lerin toplam ekonomimize yaptığı katkı ile finansmandan aldığı paylar dikkate alındığında burada bir dengesizlik olduğu göze çarpmaktadır.

Tablo 4: Bazı Gelişmekte Olan Ülke Ekonomilerinde KOBİ’lerin Yeri (Yüzde)

| Ülke Adı | Tüm İşletmeler İçindeki Payı | Toplam İstihdam İçindeki Payı | Toplam Yatırımdaki Payı | Yaratılan Katma Değerdeki Payı | Toplam İhracat İçindeki Payı | Toplam Krediler İçindeki Payı |
|-----------|------------------------------|-------------------------------|-------------------------|--------------------------------|------------------------------|-------------------------------|
| Hindistan | 97,3 | 66,9 | 27,8 | 50,0 | 40,0 | 15,3 |
| G. Kore | 99,9 | 87,7 | 35,0 | 49,2 | 20,0 | 47,0 |
| Tayland | 98,0 | 64,0 | - | 47,0 | 50,0 | - |
| Singapur | 97,0 | 44,0 | 27,0 | 43,0 | 10,0 | 27,0 |
| Türkiye | 99,9 | 78,0 | 50,0 | 57,3 | 60,1 | 23,9 |

Kaynak: Aykaç, Parlak ve Özdemir (2008). (Türkiye verileri 2010 yılı itibarıyla güncellenmiştir)

KOBİ’ler Türkiye Ekonomisi’ne bir taraftan yatırım, üretim, istihdam, ihracat katkısında bulunmakta, diğer taraftan ülkenin bütün bölgelerine dağılmış olmaları nedeniyle bölgesel kalkınmada önemli rol oynamaktadır. Türkiye Ekonomisi’nin temel direği durumunda olan KOBİ’ler, ülkenin gelecekte de büyümesini sürdürmesinde ve refahını artırmasında kritik bir öneme sahip olacaktır.

Büyüme gücüne ve isteğine sahip, yenilikçi, uluslararası alanda rekabetçi KOBİ’ler, bugün küresel ekonominin en önemli büyüme motorları olarak değerlendirilmektedir. KOBİ’ler AB Ekonomisi’nin olduğu gibi Türkiye Ekonomisi’nin de temel taşlarını oluşturmaktadır. KOBİ’ler, Türkiye’deki ekonomik büyümeden, ekonomide esneklik yaratılmasına, Türkiye ile AB arasında köprü kurma hedefinden, istihdamın desteklenmesine kadar birçok alanda çok önemli bir rol üstlenmektedir.

TÜİK Yıllık İş İstatistikleri 2009 yılı verilerine göre, Türkiye’de işletmelerin yüzde 95,62’si 1 - 9 çalışanı olan “mikro ölçekli” işletmeler, yüzde 3,78’i 10 - 49 çalışanı olan “küçük ölçekli işletmeler”, yüzde 0,50’si 50 - 249 çalışanı olan “orta ölçekli işletmeler” ve yüzde 0,10’u 250 ve daha fazla çalışanı olan “büyük ölçekli işletmeler”dir. Türkiye’de mikro ölçekli işletmelerde görülen bu yığılmanın, AB üye ülkelerinde de benzer bir yapı gösterdiği OECD tarafından yaptırılan çalışmalarda ortaya çıkarılmıştır (Karpaz-Çatalbaş ve Çatalbaş, 2008: 4)

Tablo 5’te görüldüğü üzere TÜİK tarafından yayınlanan Hizmet Endekslerine göre KOBİ’lerin toplam istihdam içindeki paylarının 2003 yılından 2006 yılına doğru arttığı ancak 2006’dan sonra azaldığı görülmektedir. Yine KOBİ’lerin toplam katma değer içindeki paylarının 2003 yılı ile 2009 yılları arasında azalan bir seyir içinde olduğu görülmektedir. Bu durum KOBİ’lerin katma değer üretimlerinin yıllar itibarıyla negatif bir süreç izlediği sonucunu ortaya çıkarmaktadır. KOBİ’lerin toplam satışlardaki oranlarına bakıldığında ise

2003 yılından 2006 yılına doğru arttığı ancak 2006'dan sonra azaldığı görülmektedir. Son olarak da toplam yatırım içindeki paylarına bakıldığında karmaşık bir seyir izlediği görülmektedir.

Tablo 5: KOBİ'lerin Ekonomideki Paylarının Yıllar İçindeki Seyri (2003-2009)

| | 2003 | 2004 | 2005 | 2006 | 2007 | 2008 | 2009 |
|--|------|------|------|------|------|------|------|
| Toplam İstihdam İçindeki payı (Yüzde) | 78,7 | 79,2 | 80,6 | 79,4 | 78,5 | 78,0 | 78,0 |
| Toplam Katma Değer İçind. Payı (Yüzde) | 60,9 | 56,6 | 58,5 | 57,3 | 56,2 | 55,2 | 57,3 |
| Toplam Satışlar İçindeki Payı (Yüzde) | 67,3 | 69,3 | 69,4 | 67,4 | 67,2 | 65,5 | 65,0 |
| Toplam Yatırım İçindeki Payı (Yüzde) | 61,3 | 57,6 | 62,0 | 44,6 | 44,6 | 50,0 | 50,0 |

Kaynak: TÜİK 2003-2009 Sanayi ve Hizmet Endekslerinden derlenmiştir.

Genel olarak birçok ülke, KOBİ'lerin öneminin ve bunların ekonomik büyüme, sosyal birleşme, istihdam, bölgesel ve yerel kalkınmaya sağladığı katkıların farkındadır. Türkiye'de KOBİ'ler, ekonomik, sosyal ve politik önemlerini her zaman korumuşlar ve Türkiye'nin politika ve stratejilerinin belirlenmesinde önemli bir yere sahip olmuşlardır (Ören, 2003: 15).

3. TÜRKİYE'DE KOBİ'LERİN SERMAYE YAPILARI

Ülke ekonomileri için vazgeçilmez bir değere sahip olan KOBİ'lerin en önemli sorunlarının başında finansman sorunu gelmektedir. Diğer sorunların bazıları yetersiz teknik bilgi, düşük düzeyde teknoloji, nitelikli işgücü yetersizliği, kamu hizmetleri konusunda yaşanan sorunlar, pazarlama, üretim ve yatırımlarla ilgili sorunlar ve altyapı konusunda yaşanan sorunlar olarak sayılabilir (Karpaz Çatalbaş ve Çatalbaş, 2008: 3). Finansman güçlüğü KOBİ'ler için çoğu kez daha kuruluş aşamasında başlamakta ve yaşamları boyunca da faaliyetlerini ve gelişmelerini olumsuz yönde etkilemektedir. KOBİ'ler varlıklarını devam ettirebilmek için ihtiyaç duydukları kaynakları kendi imkânlarıyla yaratmaya çalışmakta, çoğunlukla özsermaye finansmanını çözüm olarak mecburen kullanmaktadır. KOBİ'lere yönelik yapılan araştırmalar, Türkiye'de KOBİ'lerin finansman sorunlarının diğer ülkelere göre daha ağır olduğunu göstermektedir. Gelişmiş ülkelerde ülke ekonomisi içinde kullanılan kredilerin yaklaşık yüzde 50'si KOBİ'lere yönlendirilirken, Türkiye'de bu oran yüzde 24'lerde kalmaktadır. Dünya Bankası 2010 Türkiye Yatırım Ortamı Değerlendirme Raporu'na göre Türkiye'de kredi kullanan küçük işletmelerin oranı yüzde 50, orta ölçekli ve büyük işletmelerin oranı sırasıyla yüzde 68 ve yüzde 62'dir.⁶

⁶ Dünya Bankası 2010 Türkiye Yatırım Ortamı Değerlendirme Raporu, <http://siteresources.worldbank.org/TURKEYEXTN/Resources/361711-1291879250519/ICA2010_Chapter2-tr.pdf> (23.05.2012)

Kuruluş aşamasında aile desteği ve bireysel borçlarla bilançosunu oluşturan KOBİ'ler, daima yetersiz özsermaye sıkıntısı ile baş başadır. Sermaye yetersizliği yeni yatırımların yapılmasını, yüksek teknoloji teminini engellemekte ve KOBİ'lerin gelişmesinin önünde daima bir engel olarak durmaktadır. KOBİ'ler faaliyetlerini öncelikli olarak öz kaynaklarıyla finanse etmekte, ticari kredi kullanımı ise bir finansman yöntemi olarak değil, öz kaynakların yetersiz olduğu aşamada başvuru çare olarak algılanmaktadır. Diğer finansman araçlarının kullanımı ise göreceli olarak daha az gerçekleşmektedir. Türkiye'de faaliyet gösteren KOBİ'ler, genellikle ilk kuruluş aşamasında yapmış oldukları yatırımları özkaynakları ile gerçekleştirmektedir (Düzce, 2007: 55). Özkaynakların yanı sıra, firmanın sahip olmadığı ancak kısa ya da belli bir vadede işletmeden geri istenmeyecek ve genellikle de maliyetsiz bir kaynak da firma ortaklarından alınan borçlardır. Firma ortakları, sermaye artırımına ilişkin yükümlülükler ya da bürokratik işlemler nedeniyle ellerindeki fonları sermaye olarak şirkete koymak yerine ihtiyaç duyulan fonları şirkete borç verme eğilimindedir. Türkiye'de çok uzun zaman boyunca yaşanan ekonomik krizler ve buna bağlı olarak bankacılık sisteminin sorunları, KOBİ'lere de yansımıştır. Bunun yanında, KOBİ'lerin banka kredilerine erişimi açısından bir takım problemler bulunmaktadır: Yönetim ve örgüt yapılarındaki eksiklikler, finansal yönetim zafiyetleri, muhasebe normlarına uygun mali tablo üretememeleri, özkaynak yetersizliği, KOBİ'lere yönelik kredi istihbarat faaliyetlerinin görece olarak daha pahalı olması gibi.

Yukarıda bahsedilen tüm bu olumsuzluklar, KOBİ'lerin sermaye yapısında borcun ibresini aşağıya çeken faktörler olmuşlardır. Bu tespit, bir sonraki bölümde anlatılan çalışmanın bulgularıyla da kanıtlanmaktadır.

4. İSTANBUL İLİNDE FAALİYETTE BULUNAN KOBİ'LERİN SERMAYE YAPILARININ İNCELENMESİ

4.1. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Bu çalışmanın amacı özsermaye kullanım oranlarının KOBİ ölçeğine ve KOBİ'lerin faaliyet gösterdikleri sektöre göre farklılaşp farklılaşmadığının tespit edilmesidir.

Çalışma kapsamında İstanbul bölgesinde KOBİ niteliği taşıyan yaklaşık 10.000 firmayla bir anket çalışması yapılması planlanmış, gönderilen 10.000 ankete 946 işletme tarafından tamamen veya kısmen cevap verilmiştir. Özsermaye kullanımlarına ilişkin soruya cevap veren KOBİ'lerin sayısı ise 816'dır. Anketi cevaplayan KOBİ'ler öncelikle çalışan sayısı, son mali yıl net satış hasılatı ve bilanço toplamalarına göre üç gruba ayrılmıştır: Mikro ölçekli, küçük ölçekli ve orta ölçekli KOBİ'ler. Uygulamada kullanılan sektörler ise imalat sektörü, ticaret sektörü ve hizmet sektörü olarak üç sınıfa ayrılmıştır.

4.2. Araştırmanın Veri Kaynakları

Araştırmada verilerin toplanması için anket yöntemi seçilmiştir. Anket uygulanacak işletmelerin tespit edilmesinde KOBİ'lerle ilişkili kurumların veritabanlarından yararlanılmıştır. Araştırmanın ana kütlesini İstanbul ilinde faaliyet göstermekte olan KOBİ'ler oluşturmaktadır. Bu KOBİ'lerin 20.000 kadarına anket e-posta olarak rastlantısal olarak gönderilmiştir. İşletmelerin kimlik bilgilerinin kayda alınması konusunda herhangi

bir girişimde bulunulmamıştır. Ancak anketi cevaplayanların işletme sahibi, yöneticisi, varsa finans ya da muhasebe yöneticisi olmasına dikkat edilmiştir. Gönderilen 20.000 ankete 946 işletme tarafından tamamen veya kısmen cevap verilmiştir. Özsermaye kullanımlarına ilişkin soruya cevap veren KOBİ'lerin sayısı ise 924'tür. Anketi cevaplayan KOBİ'ler öncelikle çalışan sayısı, son mali yıl net satış hasılatı ve bilanço toplamalarına göre üç gruba ayrılmıştır: Mikro ölçekli, küçük ölçekli ve orta ölçekli KOBİ'ler. Uygulamada kullanılan sektörler ise imalat sektörü, ticaret sektörü ve hizmet sektörü olarak üç sınıfa ayrılmıştır.

Anket soruları üç ana bölümden oluşmaktadır: Birinci bölümde KOBİ'leri tanımlayıcı bilgilere ulaşmayı amaçlayan sorular sorulmuştur. İkinci bölümde işletmelerin sermaye yapıları yer almaktadır. Anketin içerdiği sorular konu ile ilgili literatür taraması sonucunda oluşturulmuştur. Soruların değerlendirilmesinde genellikle tanımlayıcı analizlerden yararlanılmış ve bulgular tablo ve grafikler yardımıyla sunulmuştur.

4.3. Araştırmanın Yöntemi

Varyans analizi (ANOVA: Analysis of Variance), aynı ana kütlede alındığı varsayılan birden fazla örnek kütlelerin ortalamaları arasındaki farkın anlamlılığını test eden bir analizdir. Karşılaştırması yapılacak gruplar arasındaki farkın belirlenmesinde ve grup sayısının ikiden fazla olması durumunda kullanılan istatistik yöntemlerden biridir. Ancak, varyans analizinin yapılabilmesi için bir takım varsayımlar gerekmektedir⁷. Bu varsayımların homojenlik, normallik ve toplanabilirlik gibi parametrik öğeler olduğu bilinmektedir. Varyans analizi ile gruplar arasındaki farklar incelenmektedir. Bu analiz, genel anlamda bir farkın olup olmadığını tespit etmeye çalışırken, farklılığın hangi grup ya da gruplardan kaynaklandığını araştırmamaktadır.

Uygulanan anket sonuçlarının eş varyanslılığa sahip olup olmadığı *Levenne* istatistiği ile belirlenir. Ardından, belirtilen ölçeklere ilişkin çıkan sonuçlar arasındaki farkın anlamlılığı ANOVA istatistiği ile bulunmaya çalışılır. Farkın anlamlılığı tespit edilirse H_0 hipotezi reddedilip H_1 hipotezi kabul edilir, aksi halde H_0 hipotezi kabul edilir. Gruplar arası farkın olduğu durumda, farklılığın hangi gruptan kaynaklı olduğunu tespit eden istatistik post-hoc olarak bilinmektedir. H_1 hipotezinin kabulü sonrasında farkın hangi ölçekler arasında oluştuğunu belirlemek için varyansların eşit olduğu durumda *Tukey's b*, eşit olmadığı durumda ise *Tamhane's T2* testleri uygulanır. Homojen varyanslı gruplarda Tukey, heterojen varyanslı gruplarda Tamhane sonuçları dikkate alınmıştır. Grup ortalamaları arasında 0,05 anlamlılık aranmıştır. Gruplar arasında ortaya çıkan anlamlı farkın kaynağını belirlemek amacıyla, post-hoc test istatistikleri uygulanmıştır. Çalışmanın amacı, gruplar arası farkın boyutlarını tartışmaktır.

⁷ Benjamin Winer , *Statistical Principles in Experimental Design*. New York: McGraw-Hill Book Company,1971,s.71.

4.3. Araştırma Bulguları

Anketler e-posta yoluyla yaklaşık 20.000 KOBİ'ye gönderilmiş, bunlardan 3.200 adedi e-postayı okumuştur. Eline anket geçen 3.200 KOBİ'den 946'sı anketi doldurarak geri göndermiştir. Böylelikle geri dönme oranı yüzde 30 olarak gerçekleşmiştir.

Aşağıda sırasıyla anketin bölümlerinin bulguları ayrıntılı olarak yer almaktadır.

Anket çalışmasının ilk bölümünün sonucunda, İstanbul ilinde faaliyette bulunan KOBİ'lerin genel özellikleri incelenerek aşağıda yer alan Tablo 6'daki verilere ulaşılmıştır. Çalışmanın bu bölümünde öncelikle KOBİ'ler çeşitli özelliklerine göre sınıflandırılmıştır. Ankette KOBİ'ler faaliyet alanlarına göre üç kategoriye ayrılmıştır. Ankete katılan KOBİ'lerin yarısına yakını, yüzde 46'sı imalat, yüzde 28'i ticaret, yüzde 26'sı da hizmet alanında faaliyet göstermektedir. Katılımcıları sektörel olarak incelediğimizde en büyük pay tekstil sektörüne aittir: yüzde 13. Onu sırasıyla makine-metal, inşaat, gıda ve plastik ambalaj-kimya sektörleri takip etmektedir. KOBİ'lerin yarıdan fazlası (yüzde 64'ü) limited şirket yapısındadır. Yüzde 26'sı şahıs şirkettir. Yüzde 9 gibi küçük bir oranda da anonim şirket bulunmaktadır. KOBİ'lerin tamamına yakını yerel şirket niteliğinde olup, yabancı ortakların payı oldukça azdır. KOBİ'lerin yüzde 39'u 11 yıldan daha uzun bir süredir faaliyetini sürdürmekteyken, büyük bir çoğunluk da (yüzde 33) 2-5 yıl arasında bir faaliyet süresine sahiptir. KOBİ'lerin yüzde 85'inde şirketin sahibi aynı zamanda yönetici konumundadır.

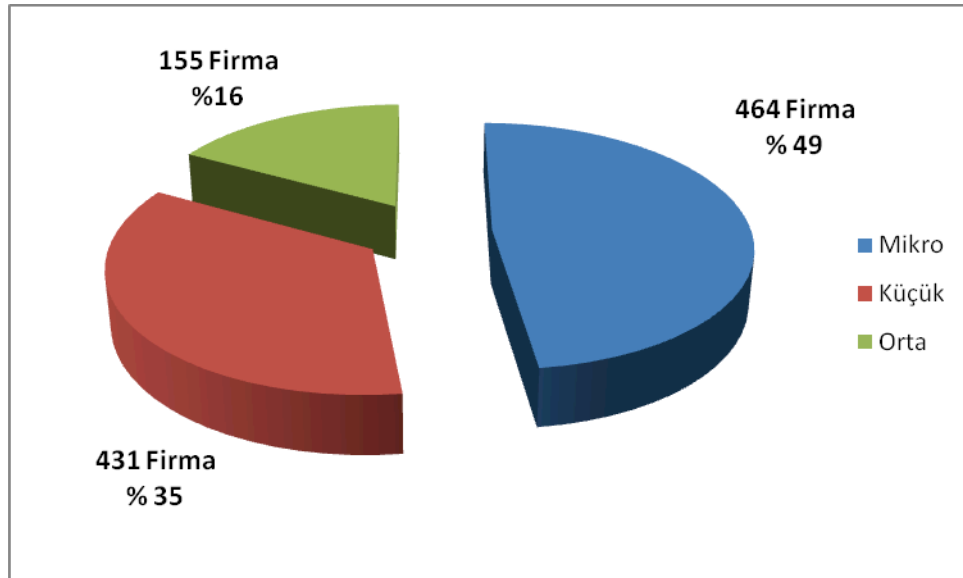
Tablo 6: İstanbul İlindeki KOBİ'lerin Tanımlayıcı Özellikleri

| İstanbul İlindeki KOBİ'lerin Özellikleri | Kategoriler | Yüzde |
|--|-----------------------|-------|
| Faaliyet Alanı | İmalat | 46 |
| | Ticaret | 28 |
| | Hizmet | 26 |
| Sektörü | Otomotiv | 5 |
| | Mobilya | 5 |
| | Makine-Metal | 9 |
| | Tekstil | 13 |
| | Ulaşım | 3 |
| | Gıda | 7 |
| | Plastik Ambalaj-Kimya | 7 |
| | İnşaat | 9 |
| | Turizm | 1 |
| | Bilişim | 5 |
| | Kuyumculuk | 1 |
| | Telekomünikasyon | 1 |
| | Elektronik Eşya | 3 |
| Diğer | 32 | |
| 2011 Yılı Satış Hasılatı | 0-1 Milyon TL | 48 |
| | 1-5 Milyon TL | 34 |
| | 5-25 Milyon TL | 18 |
| 31.12.2011 İtibariyle Aktif Tutarı | 0-2 Milyon TL | 51 |
| | 1-5 Milyon TL | 33 |
| | 5-25 Milyon TL | 16 |
| Çalışan Sayısı | 1-9 Kişi | 49 |
| | 10-49 Kişi | 34 |

| | | |
|------------------------------|--|-------------------------|
| | 50-249 Kişi | 17 |
| Hukuki Yapısı | Şahıs Şirketi Limited Şirket Anonim Şirket Adi Ortaklık Diğer | 26 64 9 0 1 |
| Faaliyet Süresi | 0-1 Yıl 2-5 Yıl 6-10 Yıl 11 Yıl Üzeri | 8 33 20 39 |
| Sahiplik Yapısı | % 100 Yerli % 100 Yabancı Diğer | 97 1 2 |
| Yönetim Yapısı | İşletme Sahibi ve Yöneticisi Aynı Kişi İşletme Sahibi ve Yöneticisi Aynı Kişi değil | 85 15 |
| Finans Departmanının Varlığı | Var Yok | 6 94 |

18.11.2005 tarih ve 25997 sayılı resmi gazete, "Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik" dikkate alındığında, anket uygulanan işletmelerin "yüzde 49'u mikro ölçekte", "yüzde 35'i küçük ölçekte" ve "yüzde 16'sı de orta ölçekte" işletmelerdir. Aşağıda Grafik 1'de KOBİ'lerin ölçüğe göre dağılımları yer almaktadır:

Grafik 1: Ankete Katılan İşletmelerin Ölçüğe Göre Dağılımı



4.3.2. İstanbul İlindeki KOBİ'lerin Sermaye Yapıları

Çalışma kapsamında, İstanbul ilinde farklı sektörlerde faaliyet göstermekte olan toplam 946 KOBİ'ye anket çalışması yapılmıştır ve sermaye yapısı ile ilgili bölüm 924 KOBİ tarafından cevaplanmıştır. Ankete katılan KOBİ'lerin yüzde 16'sı, toplam 155 firma orta ölçekli, yüzde 35'i, toplam 431 firma küçük ölçekli ve yüzde 49'u, toplam 464 firma mikro ölçekli işletmelerdir. Yine ankete katılan KOBİ'lerin %26,21'i hizmet sektöründe, %45,87'si imalat sektöründe, %27,80'i ise ticaret sektöründe faaliyet göstermektedirler.

Ankete katılan KOBİ'lerin yüzde 36'sı varlıklarını büyük oranda özsermaye ile finanse ederken, yüzde 19'u varlıklarının sadece yüzde 20'sinin finansmanında özsermaye kullanmaktadır. Varlıklarının yüzde 51'inden fazlasını özsermaye ile finanse eden işletmelerin oranı yüzde 53'tür. Bu da demektir ki, KOBİ'lerin yarısından fazlası faaliyetlerini kendi kaynakları ile devam ettirmeye çalışmaktadır.

Tablo 7: İstanbul İlindeki KOBİ'lerin Sermaye Yapıları

| Finansman Kaynakları İçinde Özsermayenin Oranı | Yüzde |
|--|-------|
| % 20'den az | 19 |
| % 20-50 arası | 29 |
| % 51-75 arası | 17 |
| % 76-100 arası | 36 |

Ankete katılan KOBİ'lerin yüzde 36'sı varlıklarını büyük oranda özsermaye ile finanse ederken, yüzde 19'u varlıklarının sadece yüzde 20'sinin finansmanında özsermaye kullanmaktadır. Varlıklarının yüzde 51'inden fazlasını özsermaye ile finanse eden işletmelerin oranı yüzde 53'tür. Bu da demektir ki, KOBİ'lerin yarısından fazlası faaliyetlerini kendi kaynakları ile devam ettirmeye çalışmaktadır.

İstanbul Sanayi Odası'nın 2010 yılının ikinci yarısı için yapmış olduğu "Ekonomik Durum Tespiti Anket Çalışması"na⁸ göre toplam kaynakları içinde özsermaye oranı yüzde 71'den fazla olan işletmelerin oranı:

Küçük ölçekli işletmelerde: % 35

Orta ölçekli işletmelerde : % 26,3

Büyük ölçekli işletmelerde: % 19,7

Bu sonuçları aynı anketin 2001 yılı sonuçlarıyla karşılaştıracak olursak:

Toplam kaynakları içinde özsermaye oranı yüzde 71'den fazla olan işletmelerin oranı:

Küçük ölçekli işletmelerde: % 51,2

Orta ölçekli işletmelerde : % 37,8

⁸ İSO Ekonomik Durum Tespit Anketi 2010-2,

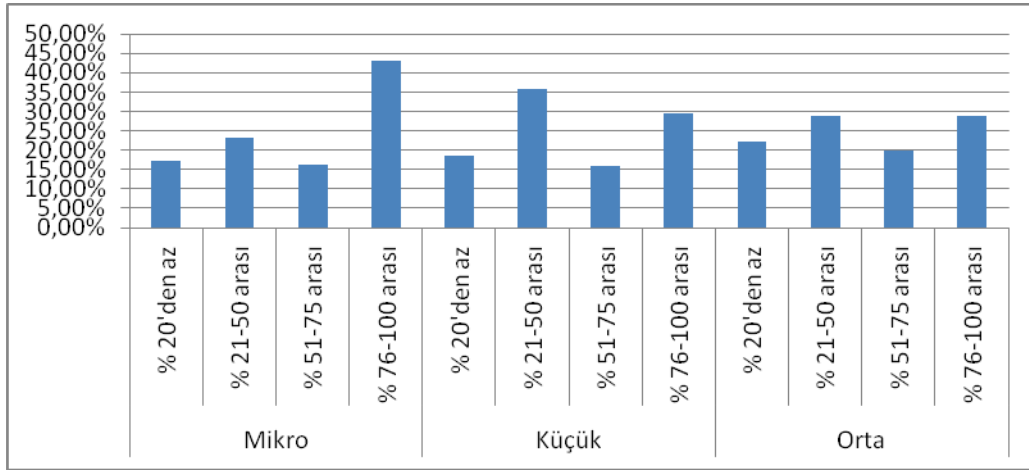
http://www.iso.org.tr/GenelIslemler/TrackDownload.aspx?fileUrl=/tr%2FDocuments%2FYayinlar%2Fekonomik_durum_tespit_anketi_sonuclari_2011_2.zip?redirected=1, 15.05.2012.

Büyük ölçekli işletmelerde: % 22,2

Her iki yılın anket sonuçlarına bakarak denebilir ki, KOBİ'ler 10 yıllık zaman zarfında özsermaye ile finansman oranlarını azaltmışlar, işletme dışından elde ettikleri kaynaklara biraz daha fazla ağırlık vermişlerdir. Türkiye Ekonomisi'nde yaşanan olumlu gelişmeler, düşen enflasyonla birlikte inen faiz oranları, işletmelerin fazla borç kullanabilmelerine imkân sağlamıştır.

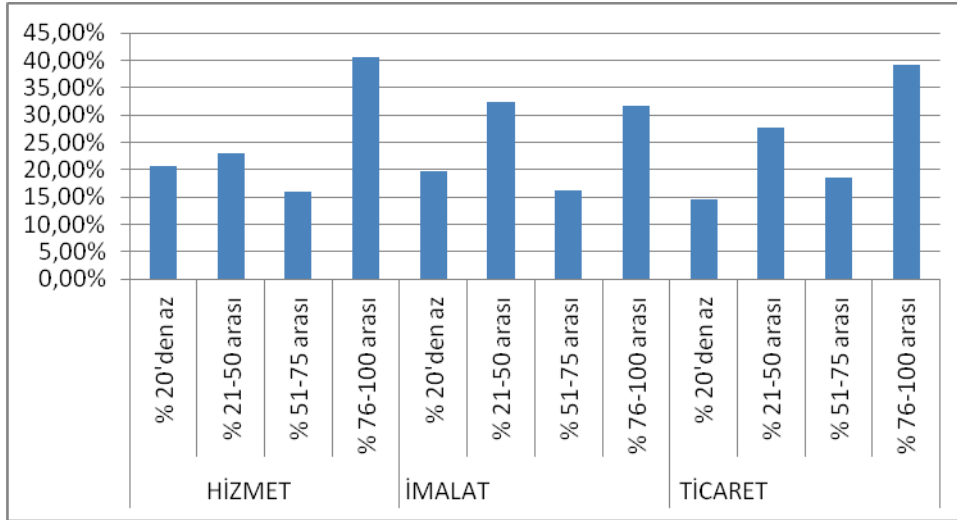
Anket çalışmasında KOBİ'lere finansman yapılarının hangi oranlarda özsermayeye bağlı olduğu sorusu yöneltilmiştir. Ankete katılan ve bu soruyu yanıtlayan KOBİ'lerin % 18,50'si 175 firma %20'den az oranda özsermaye ile finanse ettiklerini, %28,54'ü 233 firma % 21 – 50 oranında özsermaye ile finanse ettiklerini, %16,81'i 159 firma % 51 – 75 oranında özsermaye ile finanse ettiklerini ve %3615 ', 342 firma % 76 – 100 oranında özsermaye ile finanse ettiklerini belirtmişlerdir. Sermaye yapısı yoğunluğuna bakıldığında KOBİ'lerimizin özsermaye ile finansmana ağırlık verdikleri görülmüştür.

Grafik 2: KOBİ Ölçeklerine Göre Özsermaye Finansman Ağırlıkları



Bununla birlikte ankete katılan KOBİ'lerimizin ölçek özelinde verdikleri yanıtlarda; mikro ölçekli firmaların, küçük ve orta ölçekli KOBİ'lere oranla daha yoğunluklu olarak özsermaye ile finansmana ağırlık verdikleri görülmektedir.

Grafik 3: KOBİ Sektörlerine Göre Özsermaye Finansman Ağırlıkları



Yine faaliyet gösterilen sektör özelinde ankete verilen yanıtlara bakıldığında; finansman yapısında sektörler arasında farklılaşmanın yaşanmadığı Şekil 2'de görülmektedir. Bu soruya verilen yanıtlarda karmaşık sonuçlar ortaya çıktığı ve sektör ortalamaları arasında farklılaşmanın yaşanmadığı belirlenmiştir. Bu durum uygulama bölümünde istatistiksel olarak da ayrıca incelenmiştir.

Varyans Analizi öncesinde, verilerin eş varyanslılığa sahip oldukları varsayımını test etmek için yapılan Levene testinin istatistikleri Tablo 8'de gösterilmiştir.

Tablo 8: KOBİ Ölçeğine Göre Sermaye Kullanım Oranına İlişkin Levene Test İstatistikleri Sonuçları

Homojen Varyans Testi

Sermaye Kullanım Oranı

| Levene İstatistikleri | df1 | df2 | Anlamlılık |
|-----------------------|-----|-----|------------|
| ,657 | 2 | 922 | ,321 |

Tablodan da görüldüğü gibi ölçekler itibari ile sermaye kullanım oranının ortalamaları için $p > 0,05$ ($df_1=2$, $df_2=922$) olduğundan, sermaye oranı ortalaması için varyansların eş olduğunu iddia eden Levene İstatistiğinin H_0 hipotezi %5 anlamlılık düzeyinde kabul edilerek varyanslar arasında fark olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Özsermaye kullanımlarına ilişkin Varyans Analizinin sonucu Tablo 9'da gösterilmiştir.

Tablo 9: Özsermaye Kullanım Oranına İlişkin Varyans Analizi Test İstatistikleri Sonuçları

| ANOVA TABLOSU | | | | | |
|------------------------|-----------------|-----|---------------|---------------|-------------|
| Sermaye Kullanım Oranı | | | | | |
| | Kareler Toplamı | df | Ortalama Kare | F İstatistiği | Anlamlılık. |
| Gruplar arası | 18,745 | 2 | 8,728 | 7,345 | ,001 |
| Grup içi | 1231,955 | 922 | 1,284 | | |
| Toplam | 1250,700 | 924 | | | |

Varyans Analizinin sonucuna göre özsermaye kullanım oranının ölçeklere göre ortalamaları için $p < 0,05$ olduğundan, KOBİ'lerin ölçeklerine göre sermaye oranlarının ortalamaları arasında fark olmadığını iddia eden H_0 hipotezi %5 anlamlılık düzeyinde reddedilerek, özsermaye kullanım oranına ilişkin KOBİ ölçekleri arasında fark olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Gruplar arası farklılık görüldüğünden ve varyanslar arasında fark olduğu sonucuna ulaşıldığından farklılıklar için Tamhane Test İstatistiklerine bakılmıştır.

KOBİ ölçeklerine göre özsermaye kullanım oranları ortalamaları ANOVA testi ile farklılık oluşturduğu bilgisine paralel olarak yapılan *Tukey B* istatistikleri sonuçlarına göre, Mikro – Küçük, Mikro - Orta ölçekli KOBİ'lerin sermaye oranı ortalamaları arasında fark olmadığını iddia eden H_0 hipotezi %5 anlamlılık düzeyinde reddedilerek belirtilen ölçekler arasındaki farkın anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 10: KOBİ Ölçeğine Göre Özsermaye Kullanım Oranına İlişkin Varyans Analizi Tamhane Test İstatistikleri Sonuçları

Gruplar Arası Çoklu Karşılaştırma

Bağımlı Değişken:Sermaye Kullanım Oranı

| | (I) Firma Ölçeği | (J) Firma Ölçeği | Ortalama Farklar (I-J) | Std. Hata | Anlamlılık. | 95% Güven Aralığı | |
|---------|---------------------|---------------------|------------------------|-----------|-------------|-------------------|-----------|
| | | | | | | Alt Sınır | Üst Sınır |
| Tamhane | Mikro | Küçük | ,22284* | ,08487 | ,026 | ,0197 | ,4260 |
| | | Orta | ,19011 | ,11030 | ,037 | -,0751 | ,4553 |
| | Küçük | Mikro | -,22284* | ,08487 | ,026 | -,4260 | -,0197 |
| | | Orta | -,03274 | ,11439 | ,049 | -,6076 | ,5341 |
| | Orta | Mikro | -,19011 | ,11030 | ,037 | -,4553 | ,0751 |
| | | Küçük | ,03274 | ,11439 | ,049 | -,5341 | ,6076 |

*. The mean difference is significant at the 0.05 level.

KOBİ ölçeklerine göre özsermaye kullanım oranları ortalamaları ANOVA testi ile farklılık

oluştugu bilgisine paralel olarak yapılan Tamhane's T2 istatistikleri sonuçlarına göre, Mikro – Küçük – Orta ölçekli KOBİ'lerin sermaye oranı ortalamaları arasında, $p < 0,05$ olduğundan, fark olmadığını iddia eden H_0 hipotezi %5 anlamlılık düzeyinde reddedilerek belirtilen ölçekler arasındaki farkın anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 11: KOBİ'lerin Sektörlerine Göre Özsermaye Kullanım Oranlarına İlişkin Levene Test İstatistikleri Sonuçları

Homojen Varyans Testi

Sermaye Kullanım Oranı

| Levene İstatistikleri | df1 | df2 | Anlamlılık |
|-----------------------|-----|-----|------------|
| 2,793 | 2 | 922 | ,233 |

Tablodan da görüldüğü üzere KOBİ sektörleri itibari ile özsermaye kullanım oranları ortalamaları için $p > 0,05$ ($df1=2$, $df2=813$) olduğundan, özsermaye kullanım ortalamaları için varyansların eş olduğunu iddia eden Levene İstatistiğinin H_0 hipotezi %5 anlamlılık düzeyinde kabul edilerek varyanslar arasında fark olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 12: KOBİ'lerin Sektörlerine Göre Sermaye Oranlarına İlişkin Varyans Analizi Test İstatistikleri Sonuçları

ANOVA TABLOSU

Sermaye Kullanım Oranı

| | Kareler Toplamı | df | Ortalama Kare | F İstatistiği | Anlamlılık. |
|---------------|-----------------|-----|---------------|---------------|-------------|
| Gruplar arası | 9,742 | 2 | 4,071 | 3,143 | ,044 |
| Grup içi | 1143,167 | 922 | 1,296 | | |
| Toplam | 1152,909 | 924 | | | |

Varyans Analizinin sonucuna göre özsermaye kullanım oranlarının sektörlere göre ortalamaları için $p > 0,05$ olduğundan, KOBİ'lerin sektörlerine göre özsermaye kullanım ortalamaları arasında fark olmadığını iddia eden F istatistiğinin H_0 hipotezi %5 anlamlılık düzeyinde reddedilerek özsermaye kullanım oranlarına ilişkin KOBİ'lerin faaliyet gösterdiği sektörler arasında fark olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 13: KOBİ'lerin Sektörlerine Göre Özsermaye Kullanım Ortalamalarına İlişkin Varyans Analizi Tukey B Test İstatistikleri Sonuçları

Sermaye Kullanım Oranı

| | Sektör | N | Alpha için Altküme = 0.05 |
|------------------------|--------|-----|---------------------------|
| | | | 1 |
| Tukey B ^{a,b} | 1,00 | 463 | 2,6000 |
| | 3,00 | 248 | 2,67631 |
| | 2,00 | 263 | 2,7212 |

Homojen altkümeler için grup ortalamaları

KOBİ'lerin faaliyet gösterdikleri sektörlere göre özsermaye kullanım oranları ortalamaları ANOVA testi ile farklılık olduğu bilgisine paralel olarak yapılan *Tukey B* istatistiklerine göre Tablo 13'ten de görüleceği üzere faaliyet gösterilen sektör grupları özsermaye finansman ortalamaları arasında anlamlı bir fark olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

KOBİ'ler dinamik yapıları sayesinde değişen piyasa koşullarına hızla uyum sağlayabilmeleri, üretime, ihracata, istihdama önemli ölçüde katkı sağlamaları ve yaratılan katma değerde önemli pay sahibi olmaları gibi özellikleri ile Türkiye Ekonomisi için hayati bir öneme sahiptir. Yapılan bu çalışmada Türkiye Ekonomisi'nin önemli yapı taşlarından olan KOBİ'lerin sermaye yapılarının incelenmesi, KOBİ'lerin sermaye yapısının ölçeğe ve faaliyet gösterdikleri sektöre göre farklılaşp farklılaşmadığının tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla çalışmada, İstanbul ilinde farklı sektörlerde faaliyet göstermekte olan ve 946 firma tarafından yanıtlanan bir anket çalışmasının bulguları değerlendirilmiştir.

Anket sonuçlarına göre;

- Ankete katılan işletmelerin yarısından fazlası (yüzde 53) faaliyetlerini özsermayeleri ile finanse etmektedirler.
- Ankete katılan işletmelerin yüzde 68'i finansmana erişimi en önemli sorun olarak görmektedirler.
- Ankete katılan işletmelerin yüzde 32'si yoğun olarak finansman sorunu yaşadıklarını, yüzde 37'si kısmi olarak finansman sorunu yaşadıklarını ve yüzde 24'ü ise dönem dönem finansman sorunu yaşadıklarını bildirmişlerdir. Finansman sorunu yaşamadığını belirten KOBİ'lerin toplamda oranı ise yüzde 7'dir. Bu sonuçlar da göstermektedir ki, KOBİ'lerin çok büyük bir kısmı finansman sorunuyla az veya çok karşılaşmaktadır.

Çalışma sonucunda elde edilen bulgularda KOBİ'lerimizin sermaye yapılarına ilişkin en önemli husus çoğunlukla faaliyetlerini özsermaye ile finanse etmeleridir. Yine anket çalışmasında elde edilen bulgularda, KOBİ'lerin finansman sorunu yaşadıklarını ve finansmana erişimde faiz oranlarının yüksekliğini ve teminat sorunlarını en önemli sorun olarak gördüklerini vurgulamaları zorunlu olarak özsermayeye yöneldiklerini ortaya koymaktadır.

Çalışmada KOBİ'lerin sermaye yapılarının ölçeklere ve faaliyet gösterdikleri sektörlere göre dağılımında farklılıklar arz edip etmediği incelenmiştir. ANOVA analizi sonucunda mikro ölçekli işletmelerin küçük ve orta ölçekli işletmelerle sermaye yapısı ortalamaları arasında farklılıklar olduğu görülmüştür. Mikro ölçekli işletmelerin küçük ve orta ölçekli işletmelere göre daha fazla özsermaye kullandıkları tespit edilmiştir. KOBİ'lerin ölçek büyüklüklerinin sermaye yapılarında etkili faktörlerden biri olması, mikro ölçekli işletmelerin küçük ve orta ölçekli işletmelerden bağımsız değerlendirilmesi gerektiğini ortaya çıkarmıştır. Bu durum, KOBİ'lerin büyüdükçe daha fazla yabancı kaynak kullandıkları, daha kolay fon tedarik edebildikleri anlamına gelmektedir.

Yapılan analiz sonucunda mikro ölçekli KOBİ'ler ile küçük ve orta ölçekli KOBİ'lerin sermaye yapılarındaki farklılıkların Türkiye'de faaliyet gösteren KOBİ sayısının ölçeklere göre

dağılımıyla da tutarlılık göstermektedir. Nitekim TÜİK 2009 yılı İş İstatistiklerine göre, Türkiye’de faaliyet gösteren KOBİ’ler % 95,62’si 1 - 9 çalışanı olan “mikro ölçekli işletmeler”, % 3,78’i 10 - 49 çalışanı olan “küçük ölçekli işletmeler” % 0,50’si 50 - 249 çalışanı olan “orta ölçekli işletmeler” ve yüzde 0,10’u 250 ve daha fazla çalışanı olan “büyük ölçekli işletmeler”den oluşmaktadır. Toplam işletmelerin çok büyük bir çoğunluğu mikro ölçekli işletmelerden oluşmakta ve bu işletmelerin sermaye yapıları yoğunluklu olarak özsermaye kaynaklı olmaktadır. Bununla birlikte, yapılan analiz neticesinde mikro, küçük ve orta ölçekli işletmelerin sermaye yapıları ortalamaları arasında farklılık ortaya çıkması firma ölçeği büyüdükçe dış finansman kaynaklarının daha fazla kullanıldığı anlamına gelmektedir.

Çalışmanın diğer bir bulgusuna göre KOBİ’lerimizin faaliyet gösterdikleri sektörler göre dağılımlarına bakıldığında sermaye yapıları ortalamaları arasında farklılıkların bulunmamasıdır. Hizmet sektörü, imalat sektörü ve ticaret sektörlerinde faaliyet gösteren KOBİ’lerin sermaye yapılarının faaliyet gösterilen sektörden bağımsız olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

İşletmelerin varlıklarını sürdürebilmek ve değerlerini arttırabilmek açısından gelecekle ilgili tahminleri büyük önem arz etmektedir. Özellikle satış düzeylerini, üretimlerini ve giderlerini bütçeleyen işletmeler, yatırımlarını plânlamanın gerekliliğini de anlamaktadır. Artacak satış hacmi, kapasite artırımını da beraberinde getirecek, bu da yeni makine ve teçhizat ihtiyacı doğuracaktır. Önümüzdeki dönemlerde yatırım ihtiyacını doğru plânlayan işletmeler, bu yatırımları nasıl finanse edeceklerini de planlamaya başlarlar. KOBİ’lerin yatırımlarını ve bu yatırımları nasıl finanse edeceklerini plânlamaları, ileride yaşayacakları finansman sorunlarına önceden hazırlıklı olmalarını ve çözümler üretmelerini kolaylaştıracaktır. Bundan sonra yapılacak çalışmalarda, Türkiye’de KOBİ’lerin yatırımlarını ve bunların finansmanını ne derece plânladıklarını araştırmak, finansman sorununa bir başka açıdan bakmayı sağlayacaktır. Bununla birlikte, KOBİ’lerin teminat sorununa getirilecek çözüm önerilerinin sunulduğu çalışmalar yapılması, KOBİ’lere, dolaylı olarak da Türkiye Ekonomisi’ne önemli katkılar sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- ARAS, Güler; (2005), “AB Bütünleşme Sürecinde KOBİ’ler: Basel II Uygulamalarının KOBİ’lere Etkileri”, *III. KOBİ Zirvesi*, İstanbul
- AUDTRESCH, David, VAN DER HORST, Rob, KWAAK, Ton and THURIK, Roy; (2009), *Annual Report on EU Small and Medium Size Enterprises*, EIM, January 12, p.5.
- AYKAÇ, Mustafa, PARLAK, Zeki ve ÖZDEMİR, Süleyman; (2008), *Küreselleşme Sürecinde Rekabet Gücünün Artırılması ve Türkiye’deki KOBİ’ler*, İTO Yayınları, Yayın No: 2008-24.
- BASTIAENEN, Michaiel and VAN ROOIJ, Peter; (1997), “Guarantee Funds and NGOs: Promise and Pitfalls- A Review of the Key Issues”, *International Labour Office Working Paper*, No: 18.
- CANBAŞ, Serpil; (1989), “Küçük ve Orta Sanayi İşletmelerinin Finansal Sorunları ve Türkiye’de ve Avrupa’da Küçük ve Orta Boy Sanayi İşletmelerine Sağlanan Finansal Destekler”, *3. Ulusal İşletmecilik Kongresi*, Nevşehir.
- ÇELİK, İsmail; (2007), *Basel II Bağlamında KOBİ’lerin Finansman Sorunları: Tekstil Sektöründe Bir Uygulama*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Isparta.

DÜZCE, Çetin; (2007), *Türkiye’de KOBİ’lerin Finansal Sorunları ve Alternatif Finansman İmkânları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, İstanbul.

KARPAT ÇATALBAŞ, Gaye ve ÇATALBAŞ, Ersin; (2008), “Finansman Sorunu Yaşayan KOBİ’ler, Basel II ve Bankacılık Sektörü”, *Bankacılar Dergisi*, Sayı 66, ss.3-12.

KUTLU, Hüseyin Ali ve DEMİRCİ, N.Savaş; (2007), “KOBİ’lerin Finansal Sorunları ve Çözüm Önerileri”, *4. KOBİ’ler ve Verimlilik Kongresi*, İstanbul Kültür Üniversitesi, İstanbul.

MÜFTÜOĞLU, Tamer; (2002), *Türkiye’de Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler KOBİ’ler*, Turhan Kitabevi, Ankara.

OKTAY, Ertan ve GÜNEY, Alptekin; (2002), “Türkiye’de KOBİ’lerin Finansman Sorunu ve Çözüm Önerileri”, *21. Yüzyılda KOBİ’ler: Sorunlar, Fırsatlar ve Çözüm Önerileri Sempozyumu*, Doğu Akdeniz Üniversitesi, KKTC.

ÖREN, Kenan; (2003), “Avrupa Birliği ve Türkiye’nin Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelere (KOBİ) Sağladığı Devlet Teşvikleri ve Kullanım Alanlarının Karşılaştırılması Nevşehir İlinde Bir Uygulama” , *C.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi*, C. 4, S. 2, s. 15.

UĞUR, Arif; (2006), *KOBİ’ler İçin Alternatif Finansman Yöntemleri*, Sinemis Yayınları, Ankara.

YALÇIN, İrfan; (2006), *Türkiye’de Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Sorunları Çerçevesinde Finansman Sorunu ve Çözümüne Katkı Olarak Kredi Garanti Fonları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Ankara.

BDDK, Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler Raporu, 2010,

http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Bankacilikta_Yapisal_Gelistmeler/9886bankacilikta_yapisal_gelistmeler_sayi5.pdf, 17.06.2012.

Board of Governors of the Federal Reserve System, *Report to the Congress on the Availability of Credit to Small Businesses*, Ekim 2007.

<http://www.federalreserve.gov/boarddocs/rptcongress/smallbusinesscredit/sbfreport2007.pdf> (07/06/2012)

Dünya Bankası 2010 Türkiye Yatırım Ortamı Değerlendirme Raporu,

http://siteresources.worldbank.org/TURKEYEXTN/Resources/361711-1291879250519/ICA2010_Chapter2-tr.pdf, 23.05.2012

EU Eurobarometer 174, *SMEs Access to Finance*, CE, Luxembourg, Eylül 2005,

http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl174_en.pdf (07/06/2012)

European Commission, *The New SME Definition, User Guide And Model Declaration*, 2005,

http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/files/sme_definition/sme_user_guide_en.pdf

(07/06/2012).

İstanbul Sanayi Odası, 2010-2 Ekonomik Durum Tespit Anketi, 2010,

http://www.iso.org.tr/GenelIslemler/TrackDownload.aspx?fileUrl=/tr%2FDocuments%2FYayinlar%2Fekonomik_durum_tespit_anketi_sonuclari_2011_2.zip?redirected=1, 15.05.2012.

OECD, SME Policy. www.oecd.org, 30.05.2012

TÜİK, Girişim Özelliklerine Göre Dış Ticaret İstatistikleri <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=10715>, 27.05.2012